

Dijitalleşme: Kodlar Arasında Kaybolan Topluluklar

*İnternet ve yapay zekâ çağında toplum:
Mahremiyet, sosyal ilişkiler ve algoritmik kader.*

Bir zamanlar köy meydanlarında toplanır, dedikoduyu elden ele, kulaktan kulağa taşırdık. Sonra biri çıktı, “Neden herkesin aynı anda bağırabildiği bir yer yapmıyoruz?” dedi. Adına da **internet** dediler. Bugünse algoritmaların yönettiği bir dijital cumhuriyetin vatandaşlarıyız: Like’larla hüküm süren, retweet’lerle sürüklenen ve önerilen videolarla sabahlayan bir çağın içindeyiz.

Peki bu dijital devrim sadece bir iletişim kolaylığı mıydı, yoksa toplumsal dokunun kendisini yeniden kodlayan bir mühendislik projesi miydi? Gelin birlikte “Ctrl + Alt + Del” tuşlarına basıp bu yeni dijital gerçekliğimizi yeniden başlatalım.

İnternet ve Mahremiyetin Sonu

Marshall McLuhan’ın “küresel köy” metaforu, 20. yüzyılda kulağa romantik gelmiş olabilir. Ancak bu köyde herkes birbirini tanıyor, herkes herkesin çamaşırını görüyor ve kasaba meydanında asılanlar yalnızca afişler değil, mahremiyetler de olabiliyor.

Mahremiyet, eskiden kapalı kapılar ardında yaşayan bir prenesti. Şimdiyse Instagram story'lerinde çay bardağıyla selfie çeken bir halk kahramanı. **Facebook**, **Google** ve **TikTok** gibi platformlar, kişisel verilerimizi altın külçeleri gibi işliyor. Biz her tıklamamızda kendimizden biraz daha veri bırakıyor, her paylaştığımız fotoğrafta algoritmalara bir piksel daha ekliyoruz. **Cambridge Analytica** skandalı, dijital mahremiyetin ne kadar kırılgan olduğunu dünyaya gösterdi.

Algoritmaların Yükselişi: Görünmeyen Müdür Yardımcılarımız

Bir arkadaşınızla dizi konuşuyorsunuz ve birkaç dakika sonra telefon ekranınızda aynı dizinin fragmanı beliriyor. Şaşırmıyoruz artık çünkü **algoritmalar**, dijital sezgileriyle hep bir adım ötemizde. Onlar sadece ne izlediğimizi değil, ne izleyeceğimizi de biliyor. Dahası, bazen ne düşüneceğimizi bile yönlendiriyorlar.

Algoritmik kadercilik, bizi kendi yankı odalarımıza (echo chambers) hapsederek politik kutuplaşmayı körüklüyor. YouTube'un öneri algoritmasının, izleyicileri giderek daha radikal içeriklere yönlendirdiği üzerine yapılan çalışmalar, algoritmaların sadece bilgi değil, **ideoloji** inşa ettiğini de gösterdi.

Sanal İlişkiler ve Sosyal Yabancılaşma

Birbirimize mektuplar yazdığımız dönemlerden, “çevrimiçi” olup olmama durumunu hayatı önem taşıyan bir duygu terazisine dönüştüren günlere geldik. Bir “görüldü” mesajı, bazen bir ayrılık mektubundan daha yıkıcı olabiliyor. **Tinder** ve **Bumble** gibi uygulamalarla ilişkiler kataloglanmış durumda. Artık aşk da bir kullanıcı sözleşmesine bağlı. Yapılan araştırmalar,

genç nesillerde **yüz yüze iletişim becerilerinin** düştüğünü ve ilişkilerde **bağlanma sorunlarının** arttığını gösteriyor.

Yapay Zekâ ve Algoritmik Ayrımcılık

Yapay zekâ artık sadece satranç oynayan bir bilgisayar değil. Şirketlerde işe alım yapan, kredi puanı belirleyen, trafik cezası kestiren, hatta mahkemede karar destek sistemleri olarak kullanılan bir güç. Ama bu sistemleri kim programlıyor? Ve kim denetliyor?

Bir yapay zekâ, verileri insanlardan alıyorsa, onların önyargılarını da alıyor olabilir mi? Cevap ne yazık ki evet. **Amazon'un** işe alım için kullandığı bir yapay zekâ sistemi, kadınları otomatik olarak elemeye başladı çünkü geçmiş veriler, erkeklerin daha çok işe alındığını gösteriyordu. Bu durum, **algoritmik ayrımcılığın** bir örneğidir.

Dijital Gözetim: Orwell'in Kâbusu, Amazon'un Teslimat Takibiyle Geldi

Günümüzde gözetim, artık sadece “devlet” meselesi değil. Akıllı ev sistemleri, giyilebilir cihazlar ve mobil uygulamalar sayesinde, insanlar gönüllü olarak kendi gözetmenleri hâline geliyor. George Orwell'in 1984 romanında geçen “Big Brother” artık devlet değil, bir aplikasyon.

Kendini Gözetleyen Toplum:

Adım sayar uygulamalarla yürüyüş yapıyor, uyku takibiyle ne kadar dinlendiğimizi ölçüyor, akıllı buzdolaplarıyla kaç kere dolabı açtığımızı sayıyoruz. Kendi bedenimizi, düşüncelerimizi ve tercihlerimizi sürekli izliyor, hatta optimize etmeye çalışıyoruz.

Dijital Eşitsizlik: Erişim Var mı, Yeterlilik Var mı?

Her ne kadar “dijital çağ” herkese açık gibi görünse de, dijital okuryazarlık, internet erişimi, donanım gücü gibi konular hâlâ derin bir eşitsizlik barındırıyor. Afrika’da hâlâ internet erişimi olmayan milyonlarca insan var. Türkiye’de bile kırsal bölgelerde internet hızı, şehirlerin çok gerisinde kalabiliyor.

Yalnızca Bağlanmak Yetmiyor:

Bir öğrencinin internet erişimi olması, onun dijital olarak eşit olduğu anlamına gelmiyor. Bilgiyi doğru değerlendirme, sahte haberleri ayırt etme, algoritmik manipülasyona karşı dirençli olma gibi beceriler, günümüzün yeni okuryazarlığı.

Kodlar Arasında Geleceğe Dair Sorular

- Dijital dünyada birey olarak var olabilir miyiz, yoksa artık sadece bir veri noktasına mı indirgandık?
- Yapay zekâya devrettiğimiz kararlar, bizi daha özgür mü kılar, daha edilgen mi?
- Sosyal medya, ifade özgürlüğü için bir alan mı, yoksa duygusal sömürü için bir pazar mı?
- Mahremiyet, romantik bir nostalji mi yoksa yeni bir direniş biçimi mi olacak?

- **Dijitalleşme**, internetin yaygınlaşmasıyla birlikte mahremiyeti dönüştürdü ve **Cambridge Analytica** gibi skandallarla kişisel verilerin güvende olmadığı gerçeğini ortaya koydu.
- **Algoritmalar**, sosyal medyadaki **yankı odaları** (echo chambers) vasıtasıyla politik kutuplaşmayı artırarak, bireylerin sadece kendi düşüncelerini destekleyen içeriklere maruz kalmasına neden oldu.
- Dijitalleşme, **sosyal ilişkileri** kökten değiştirdi ve **yüz yüze iletişimi** zayıflatırken, flört uygulamaları gibi platformlarla ilişkileri katalogladı.
- **Yapay zekânın** yükselişiyle birlikte, işe alım ve kredi puanı gibi konularda **algoritmik ayrımcılık** riski arttı. Bu durum, yapay zekânın programcılarının önyargılarını yansıtabileceği endişesini doğurdu.
- Dijital gözetim, **Orwell'in 1984'**ündeki devlet kontrolünün ötesine geçerek, bireylerin kendi verilerini gönüllü olarak paylaştığı bir düzene evrildi.
- Dijital çağ, muazzam bir hız ve potansiyel sunsa da, asıl mesele, bu teknolojiler arasında **insan kalabilmek** ve sadece kodların değil, kalplerin de hâlâ çalıştığından emin olmaktır.